

[Марія Степанюк](#), редактор стрічки, журналіст, оглядач

[Павло Гай-Нижник](#), доктор історичних наук, президент Української академії геополітики та геостратегії

Радянські партизани знали про акт відплати і чекали: як була знищена Корюківка 81 рік тому

Опубліковано: Радянські партизани знали про акт відплати і чекали: як була знищена Корюківка 81 рік тому // Факти ICTV. – 2024. – 1 березня.
URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20240301-koryukivska-tragediya-shho-vidomo-pro-akt-zlochynu-ta-prychyny/>

Корюківська трагедія – найбільша та найжорстокіша каральна операція нацистських військ під час Другої світової війни.

Селище Корюківка на Чернігівщині було фактично повністю знищене загонами СС та угорської військової жандармерії 1–2 березня 1943 року. Тоді загинули 6,7 тис. людей і було спалено 1 290 будинків.

Корюківка була найбільшим населеним пунктом у Європі, який повністю знищили нацисти під час Другої світової. Так, у французькому Орадур-сюр-Глан було замордовано 642 людини, у селищі Лідице у Чехії було вбито 320 людей, у Хатині в Білорусі – 149.

Цьогоріч минають 81 роковини з дня трагедії у Корюківці. **Факти ICTV** поспілкувалися з доктором історичних наук **Павлом Гай-Нижником** про причини трагедії та хто за неї відповідальний.

Порівнюючи трагедію у європейському масштабі, історик зазначає, що жертви у Корюківці перевищують у 45 разів Хатинь, у 41 раз – Лідице, і в 12 разів – розстріли в Орадурі.

Які причини трагедії у Корюківці

Причиною жорстокого терору в Корюківці став напад радянського партизанського з'єднання під командуванням Олексія Федорова на німецько-угорський гарнізон у Корюківці 27 лютого 1943 року. Вцілілі солдати у цегляному будинку лікарні змогли повідомити про цю атаку регулярним силам.

— У відповідь на цю партизанську радянську акцію був наказ про знищення села Корюківки, який віддав начальник штабу 399-ї головної польової комендатури міста Конотоп Байєр Бруно Франц. Він уродженець німецького міста Касселя. Ця комендатура була підпорядкована групі армії Південь Вермахту, – каже Гай-Нижник.

Офіційною метою в указі було знищення всього селища, як акт помсти та залякування в антинімецьких заходах. Виконавцем була гарнізонна комендатура Чернігівської області міста Сновськ (тоді Щорськ), а акцію відплати безпосередньо здійснював каральний загін.

Фото: Корюківський історичний музей

Історик вказує, що це не були німецькі регулярні військові сили, адже там були тилові формування військовослужбовців 105 легкої угорської дивізії.

Тобто, основу карального загону становили угорці, співробітники допоміжної окупаційної поліції та спеціальних формувань серед колаборантів з громадян СРСР. Командував цією акцією відплати представник зондеркоманди 4а (Sonderkommando 4a).

Каральна операція відбувалася “за графіком”

Вранці 1 березня з міста Сновськ гітлерівці перейшли в Корюківку, яку було оточено з усіх боків. В усіх мешканців групами по 50–100 осіб перевіряли документи, а потім заганяли в будинки й розстрілювали.

Історик зазначає, що 1 березня знищили найбільшу кількість людей у ресторані у центрі Корюківки, а саме понад 500 осіб. Одночасно до 10 машин із карателями прочісували всі хати й околиці та вбивали мешканців на вулиці й у помешканнях.

— Після знищення людей у Корюківці, вони її спалили. Насамперед, палилися будинки, де відбувалися розстріли, щоб приховати акцію. 2 березня був повторний захід для прочісування, і пізніше, 9 березня, вони повернулися до Корюківки, щоб добити тих, хто вцілів, – каже він.

Гай-Нижник зауважує, що акція проводилася планомірно, за графіком: з 9:00 до кінця так званого робочого дня – до 17:00.

Про акт відплати німців знали радянські партизани

Про те, що готується акт відплати з боку німців, знали та були попереджені радянські партизани. Задовго до цього були розвішані оголошення, в яких німецька та угорська окупаційна влада офіційно повідомляла, що будуть акти відплати за вбивство їхніх гарнізонів.

Вважається, що в очікуванні репресій вони й зробили напад на гарнізон 27 лютого. Історик каже, що “з радянського боку – це була гарно продумана багатоходівка”. Вони знали наслідки і навмисно напали на невеличкий гарнізон, щоб спровокувати угорців та німців.

— Більше того, в лісах навколо Корюківки у межах 15 км радянські партизани сиділи і спостерігали через своїх дозорних за цим терором. Але командування дало наказ не допомагати і не рятувати цивільних, адже прості учасники партизанських загонів рвалися у бій, щоб врятувати людей. Але в них був наказ не рухатися і не відбивати. Врешті, через ці жертви частина провини лежить саме на радянській партизанці, – каже історик.

Під час розслідування Чернігівської обласної комісії зі встановлення злочинів, було вказано про 6 700 жертв, спалені 1 290 будинків, і що вціліли лише 10 будинків.

Фото: Український інститут національної пам'яті

Гай-Нижник вказує, що особливого трагізму цій події додає той факт, що партизанська група Федорова за чисельністю переважала кількість карателів у десять разів. Тобто, теоретично, вони могли знищити загін карателів, але натомість стали мовчазним співучасником акту злочину.

Міф про УПА та євреїв у Корюківці

Одним із двох поширених радянською та російською пропагандами міфів було те, що за трагедією в Корюківці могло стояти єврейське питання через переховування місцевими євреїв.

За словами Гай-Нижника, це було зроблено для того, щоб відволікти увагу від тих, хто був першопричиною цієї трагедії.

— Єврейське питання тут ніяк не присутнє – ні в контексті геноциду та расової політики Німеччини, ні в контексті антисемітизму Угорщини, ні в контексті українському. Це провина, провокація та злочинна бездіяльність радянсько-російських партизанів та карального загону угорців на чолі з німецьким офіцером Бруно Францом.

Іншим міфом була нібито участь загонів УПА у розстрілах у Корюківці. Але цей факт спростовували самі ж радянські та російські історики, і спростування було підтверджене німецькими документами.

— Загонів УПА там не було. Ця територія за межами сіл і містечок повністю контролювалася у 1943 році радянською партизанкою. Це дуже сильно поширювали радянська та російська пропаганди. І це правда. Тепер російські пропагандисти намагаються перекинути провину, щоб уникнути правди про те, як російсько-радянські партизани провокували німців і угорців на знищення, – додає історик.

Він наголошує, що 90% карального загону становили саме угорські військовослужбовці, німецька частина контролювалася резервними офіцерами, а частинку цих загонів становили колаборанти серед громадян СРСР, як правило, з колишніх червоноармійських радянських військовополонених.

Чому СРСР майже не висвітлював злочин нацистів у Корюківці

Ця трагедія приховувалася радянською владою вже після війни, адже, якби історики, краєзнавці чи будь-хто інший почали з'ясовувати причини трагедії, виникло б багато запитань до радянської системи, попри її тоталітарність.

Фото: Український інститут національної пам'яті

Історик звертає увагу, що до 1943 року німці не чинили репресій і розстрілів у Корюківці. Тоді б виникли запитання, чому таке сталося?

— СРСР тоді вже зробив велику ідеологічну обробку про силу і могутність партизанського руху на Чернігівщині. Це був один із оплотів, звідки потім на Волинь рухалися великі з'єднання партизанів. Тоді би з'ясувалося, що насправді це радянське керівництво і партизанка навмисно спровокували німців, не врятували людей, дали розстріляти, щоб потім робити антинімецьку пропаганду про репресії.

Гай-Нижник зазначає, що радянці є співучасниками злочину в Корюківці. Відтак, було вирішено взагалі замовчати трагедію і лише на місцевому рівні говорити, що був акт спалення.
